

Türkiye'nin Hukuk Serüveni, Fıkıhtan Hukuka ve Demokrasiye Geçiş Sorunları

Taha Akyol

Doğan Kitap, İstanbul, 2014, 320 sayfa, ISBN: 978-605-09-2325-4

Mehmet YILMAZ

Hukuk, Arapça kökenli bir kelime olmakla birlikte Türkçede de kullanılır. Kelimenin temeli 'hak' ifadesine dayanır ve hukuk, bunun çoğuludur; yani haklar demektir. TDK sözlükte ise 'toplumu düzenleyen ve devletin yaptırım gücünü belirleyen yasaların bütünüdür.' şeklinde karşılık bulur.

Taha Akyol'un ilk baskısı Kasım 2014'te yapılan ve Doğan Kitap'tan piyasaya çıkan kitabı '*Türkiye'nin Hukuk Serüveni*' isminden de anlaşılacağı üzere Türk/İslam tarihinin hukuk macerasını anlatmaya çalışıyor. Ancak kitabın bir de alt başlığı var ve orada da '*Fıkıhtan hukuka, demokrasiye geçiş sorunları*' deniliyor.

Kitaba geçmeden evvel yazarından biraz bahsetmek gerekiyor. Zira kitap, Akyol'u takip edenler için sürpriz bir çalışma değil. Taha Akyol, hukukçu kökenli bir gazeteci. TV programları da yapan, iyi bir araştırmacı aynı zamanda. Akyol'un daha evvelki kitaplarından bazılarına baktığımızda hukuk konusunun ilgi alanında olduğunu zaten görebiliyoruz. Bunlardan *Osmanlı'da ve İran'da Mezhep ve Devlet* kitabının, Sünnilik ve Şia; Osmanlı ve İran gibi konularda oldukça başarılı bir eser olduğu biliniyor. Yine *Medine'den Lozan'a*

kitabında –ki bu eserde de atıflarda bulunulacak- İslam hukuku ve Türkiye'nin kuruluşu gibi konular masaya yatırılmıştı. *Ama Hangi Atatürk* ve bilhassa da *Atatürk'ün İhtilal Hukuku* kitaplarında ise başta İstiklal Mahkemeleri, ilk meclis, Teşkilat-ı Esasi, inkılaplar olmak üzere pek çok konu ele alınıyordu. Bu iki kitaba da *Türkiye'nin Hukuk Serüveni*'nde epeyce atıfta bulunuluyor. Hukuku merkezde tutmasa dahi *Ortak Acı 1915: Türkler ve Ermeniler* ile *Rumeli'ye Veda* kitapları da 20. asrın başlarında yaşanan iki büyük hadiseyi işlemesi bakımından mühim kitaplardı.

Taha Akyol, Türkiye'nin Hukuk Serüveni'ni Ahmet Cevdet Paşa'ya ithaf ederken şu cümleleri kullanıyor; 'Hukuk tarihimizin büyük isimlerinden, 19. yüzyıl reformlarının mimarı ve örnek Adalet Bakanı Ahmet Cevdet Paşa'nın aziz hatırasına saygıyla...'

Sunuştta ise kitabı niçin neşrettiğini anlatıyor bize. Akyol, kitabın yıllar alan bir çalışmanın ürünü olduğunu ancak yazmaya karar vermesinin esas sebebinin ise Mayıs 2014'te yazılan bir yazı olduğunu söylüyor. Buna göre '*Demokrasi Müslümanların siyasi sistemi olamaz*' başlıklı bir yazı çıkmıştı ve bu yazının sahibi Prof. Hayrettin Karaman'dı. Oysa Diyanet İşleri eski başkanlarından Ali Bardakoğlu ve başka ilahiyatçılar ise Karaman'la aynı fikirde değillerdi.

Bu arada Hayrettin Karaman isminin süreçte çok önemli olduğunu söylememiz lazım. Zira artık Karaman sıradan bir ilahiyatçı değil. Kimilerine göre AKP döneminin üst aklı. Pek çok kritik konuda fetvalar verirken, partinin uleması gibi davrandığı da iddialar arasında yer alıyor. Nitekim Karaman'ın yazı çizgisine ve görüşlerine baktığımızda AKP iktidarı ile uyum içerisinde olduğu da görülebiliyor. Taha Akyol'un harekete geçmesinin temel sebebi işte tam da bu iç içe geçmişlik olarak görülebilir. Çünkü muhafazakar kökenli ve üstelik uzun yıllardır ülkeyi yöneten bir siyasi partinin hukuk ve demokrasi konusundaki yol haritasının iyi bilinmesi gerekiyor. Kaldı ki, '*demokrasi bile yeterli değil ileri demokrasi*' sloganlarının çokça atıldığı dönemleri yaşadık.

Nitekim Taha Akyol da şahsının demokrat ve hukukçu kimliğine vurgu yaparak itirazını şu şekilde dillendiriyor. '*Bu çağda demokrasiden başka bir siyasi sistem, evrensel hukuktan başka bir düzen olamayacağına, oldurulmak istenirse büyük krizler çıkacağına inanan bir hukukçu olarak meseleyi ele almak ihtiyacını duydum*' diyor.

Taha Akyol, kitabı sekiz bölüme ayırmış. Şimdi bu bölümlerden bazılarını kısaca bir göz atalım. Akyol, bu ilk bölümde İslamiyet'in bir siyasi sistem emredip emretmediği sorusunu kovalıyor. İslam'ın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim bu konuda ne diyor kadar İslam tarihindeki tecrübeler ve tabii Hz. Peygamberin uygulamaları da gözler önüne koyulmaya çalışılıyor. Kitaba göre İslam adı ne olursa olsun hiçbir yönetim şeklini dayatmıyor. Bu

konuda mesela Nisa Suresinde ayet var ve orada da diyor ki; *'Muhakkak Allah Teâlâ size emrediyor ki, emanetleri ehline veriniz ve insanlar arasında hükmedince adaletle hükmediniz.'* Yani, saltanat, meşrutiyet, cumhuriyet ya da herhangi bir yönetim şekli değil, adaletten söz ediliyor sadece.

Akyol beraberinde şunları söylüyor; Kur'an'da adalet ve iyilikle emretmek, istişare yani danışmalarda bulunmak, hakkaniyeti gözetmek gibi genel prensipler ve hukuki nitelikte az sayıda ayet bulunmakla birlikte 'siyasi sistem' var mıdır?

Diyanetin ilmihalinde ise *'daha Resulullah'ın cenazesi kaldırılmadan insanlar toplanarak ümmetin işlerini yürütmek üzere Resul-i Ekrem'in yerine kimin geçeceğini tartışmaya başlamışlardır.'* Diyanete göre bu bir saygısızlık bile sayılabılırdi ve üstelik Arapların kabilecilik anlayışını da hortlatabilirdi.

İbn-i Haldun da, *'Hilafetin, Hz. Peygamber tarafından nasıl önemsiz bir şey olarak görüldüğüne dikkat ediniz kio bunun için bu hususta vasiyette bulunmamış, halef bırakmamıştır.'* der. Nitekim Hz. Ebu Bekir de 'keşke bunu Peygamber'e sorsaydım' diyerek ondan sonrası için bir planın olmadığını, dinin de bu konuda kati bir hüküm koymadığını ifade etmiştir. Nihayetinde Hz. Ebu Bekir, istişare sonucu halife olarak seçilecektir. Ancak bu Kur'ani bir hüküm olarak değil insanların tercihi olarak gerçekleşecektir. Çünkü aslolan yönetim şekli değil, insanlara adalet ve iyilikle hükmetmektir.

Bu arada Akyol'un kitabın tamamındaki temel tezi ise demokrasinin İslam'la uyumlu olduğu ve İslam'ın kesin bir yönetim hükmü koymadığı için günümüzdeki İslam toplumlarının yönetim şekli olarak demokrasiyi benimseyebilecekleri yönündedir –ki bendeniz de aynı kanaati taşıyorum.

Akyol, bu bölümde İslam tarihinde Raşid Halifeler olarak kabul edilen Dört Halife döneminden başlayarak Osmanlı Devleti zamanında kadar Müslüman devletlerin yönetim şekillerini ve beraberinde yaşanan meseleleri ele alıyor. Özellikle günümüzde de İslam dünyasının başına büyük sıkıntılar açan haricilik/selefilik tartışmaları ile içtihat konularını ele alıyor. Mesela ceza konusunda ilginç bir tezi savunuyor. O dönemde hapishane kavramı olmadığı için hırsızlık, zina gibi suçlarda el kesmek, falakaya yatırmak gibi cezalar veriliyordu. Ancak hem İslam devletlerinin sınırları geliyor hem de farklı kültürlerle tanışılıyor. Böylece ortaya dört duvar arasında tutmak cezası da çıkıyor. Dolayısıyla içtihat etmek gerekiyor.

Akyol yine bu bölümde büyüyen devlet yapısıyla birlikte ortaya çıkan vergi meselelerini ve yine özellikle Türklerin Müslüman oluşuyla beraber Osmanlı da dahil bütün Türk-İslam

devletlerinde görülen örfi hukuk kavramını da anlatıyor. Bir nevi, kati hükümlerden vaz geçmeden çağa ayak uydurmak gerekiyor.

Kitabın bu bölümü için Akyol şunları yazıyor; *'Hakimiyet Allah'ındır, görüşü konusunda fıkıh bilginlerinin farklı görüşlerini ve yine tarihte hakimiyet kavramının nasıl anlaşılıp uygulandığını araştırdım.'*

Akyol'a göre İslam tarihinde *'hakimiyet Allah'ındır'* diye bir hüküm yok. Bu slogan siyasal İslamcılar tarafından milli hakimiyet kavramına alternatif olarak geliştirilmiştir. Yine mesela siyasal İslamcı bir ilahiyatçı olan Hayrettin Karaman *'hakimiyet Allah'ındır'* derken teşri=yasama terimine aynı anlamı veriyor ve *'tek kanun koyucu Allah'tır'* hükmünü belirtiyor. Elbette dini hükümleri koyan Allah'tır. Fakat bizim konumuz şer'i hukukun dışında, devletlerin kullandığı yasama yetkisidir. Yani günümüzde parlamentoların yaptıkları şey. *Türkiye'nin Hukuk Serüveni'*nde yer alan diğer bölüm başlıkları ise şunlar. Çağ Değişimi ve Fıkıh; Tanzimat, Hukukta Modernleşme; Hukuk Devleti, Eşit Vatandaşlık; Demokrasi Yolunda; Cumhuriyette Hukuk ve Demokrasi...

Akyol, bütün bu bölümlerde aslında Türkiye'nin neden fıkıhtan modern hukuka geçmesi gerektiğini izah etmeye çalışıyor. Günümüzde halen cariyelik, halen zimmilik, halen recm girişimleri ve uygulamaları gibi durumları olumsuz karşılamak gerektiğini belirtiyor. Hatta halen daha siyasi model anlamında tek adam yönetimi demek olan *'emirül müminin'* modelinde rejim tasavvurları kuranlar var. Akyol'a göre itikat kılığında sunulan bu teoriler Müslümanlara fayda sağlamıyor. İnsanlar özel veya içtimai hayatlarında fıkıh kurallarına göre yaşamayı tercih edebilirler. Modern hukukun ve demokrasinin din ve vicdan özgürlüğü zaten buna müsaittir. Fakat fıkıhın bir devlet düzeni olmasının imkânsızlığı daha 19. asırda dahi görülmüş ve Ahmed Cevdet Paşa tarafından da ifade edilmiştir. O zaman dahi mümkün olmayan şey bugün hiç mümkün değildir.

Akyol'a göre AB sürecinin de etkisiyle elde edilen kazanımlar vardı lakin bunlar *'17-25 Aralık Yolsuzluk Operasyonları'* bahanesiyle hukuka yapılan müdahalelerle ortadan kaldırılmıştır. Ancak Türkiye'nin bu mücadeleden vaz geçmemesi gerekmektedir. Ülkenin ihtiyacı olan şey demokrasi ve evrensel hukuktur.